

Inhoud

1.	Van de redactie.....	2
2.	Van de bestuurstafel.....	3
3.	Van de penningmeester.....	4
4.	In memoriam erelid Henk Scheepens.....	5
5.	Oirschotse religieuzen.....	6
6.	Oirschotse Montfortanen.....	9
7.	Goud- en zilversmederij juwelier Gamberro.....	10
8.	Herkent u ze ?.....	11
9.	Fietsen en koersen.....	12
10.	"Wor den burger de mosterd hoalt ...".....	13
11.	Gerechtelijk archief 1540 tot 1640.....	14
12.	Dodenherdenking en bevrijding.....	15
13.	Reacties op het lied van de Oirschotse toren.....	18

1. Van de redactie

De redactie van "van den Herd" wil ook haar gemis van haar medewerker Henk Scheepens graag kenbaar maken. Om echter niet in herhaling te vervallen, doet zij dit door zich aan te sluiten bij de woorden elders in deze editie geschreven.

Zoals bekend zien wij ook nu weer uit naar uw bijdrage(n) voor een volgende Van Den Herd.

Kopij voor het eerstvolgende nummer hebben we graag binnen voor 1 September 2002.

De redactie kan de historische juistheid van de inhoud van de artikelen niet in alle gevallen controleren.

Eventuele onjuistheden zijn voor rekening van de auteur.

2. Van de bestuurstafel

Nu het heemseizoen 2001/2002 er weer op zit, willen we in het kort nog enkele zaken van onze kring melden of memoreren.

Naast onze maandelijks vergaderingen zijn we - bestuursleden - op bezoek geweest bij het heemkundebestuur van de Beerzen: Den Beerschen Aard. In een gezellig samenzijn op hun heemzolder hebben we over en weer onze activiteiten vergeleken en besproken. Eén van de resultaten van deze bijeenkomst is dat wij gezamenlijk gaan werken aan de heroprichting van voorlopig één grenspaal, die vroeger de scheiding aangaf tussen onze beide dorpen. Als doel hebben we Paal Papenvoirt gekozen.

Wat betreft de boekenbeurs is er een commissie aan de slag gegaan, die de boeken uit gaat zoeken en selecteren. Afhankelijk van de bevindingen na dit karwei gaat de boekenbeurs wel of niet door. U hoort nog van ons.

In verband met Koninginnedag hebben 2 van onze heemkundeleden een koninklijke onderscheiding ontvangen, n.l. Toos Vogels-Vereycken en Piet van Kroonenburg. Vanaf deze plaats willen wij hen nog van harte feliciteren.

Vier nieuwe leden hebben we ondertussen weer aan ons ledenbestand kunnen toevoegen. H. Nouwen, Dr. v. Wamelstraat A. de Vries, Den Heuvel - R. Scheepens- v. Gerven, De Schepen Th. v.d. Ven, Eendepoel. Wij heten hen alsnog van harte welkom!

Helaas hebben we ook afscheid moeten nemen van 2 leden omdat ze overleden zijn n.l. Henk Scheepens en Ooks Vogels-Corvers. Hun nabestaanden wensen wij veel sterkte toe.

3. Van de penningmeester

Sinds eind april heeft onze kring haar bankrekeningen bij ABN-AMRO opgeheven en een bankrekening geopend bij de Rabobank. Reden hiervoor is dat Rabobank Oirschot het de heemkundekring mogelijk heeft gemaakt bij het gouden jubileum het boek "50 JAAR Heemkundekring "de Heerlijkheid Oirschot" uit te geven.

Het nummer van deze bankrekening is 1338.65.916 en staat ten name van Heemkundekring De Heerlijkheid Oirschot.

Uiteraard is het postbanknummer 3.603.326 van de heemkundekring ongewijzigd gebleven en nog steeds ván kracht.

Van deze gelegenheid maak ik gebruik om degenen die de contributie over 2002 nog niet (volledig) hebben betaald te vragen om (de rest van) hun contributie op het nieuwe bankrekeningnummer over te maken. Overschrijving naar het postbanknummer blijft natuurlijk ook toegestaan.

Wim Mercx.

4. In memoriam erelid Henk Scheepens

Op 15 maart j.l. overleed ons heemkundelid en medeoprichter van onze kring Henk Scheepens. Henk is bijna 80 jaar geworden. Een Oirschottenaar in hart en nieren. Geboren op de Bestseweg en lang geleefd in de Molenstraat. Eerst op A 418 en later op 45.

Henk was lid vanaf de heroprichting in 1951 en bestuurslid in het voorlopige eerste bestuur. En dat zijn belangstelling voor het eigene groot was, bleek uit het abonnement dat hij meteen nam op Brabants Heem, welk abonnement hij heeft gehouden tot aan zijn dood.

Onze oud-voorzitter, dhr Janus van Leuven, vraagt Henk in 1976 in het bestuur te komen, waarin Henk gedurende 17 jaar de functie van penningmeester heeft vervuld.

Toen werd het tijd voor een nieuwe functie, maar wel in het bestuur. Zo kort vóór het gouden jubileum wilde Henk graag als bestuurslid deze mijlpaal meemaken. En zo geschiedde.

Daarnaast was Henk lid van de redactie van "Van den Herd", waarvoor hij met name het computerwerk verrichtte. Ook toen Henk getroffen werd door een ziekte van zijn oog, zodanig dat hij één oog moest missen, vervulde hij zijn taak met plezier en liet hij het computerwerk niet in de steek. Voor de secretaris en de penningmeester was hij de vraagbaak naar ledenlijsten!

In de vorige "Van den Herd" stond een IN MEMORIAM betreffende Peter Vogels. Daarin werd ook al vermeld wat Henk samen met Peter heeft gedaan: hij was lid van de luistercommissie en hij heeft een diaserie over Oud-Oirschot ontwikkeld. Voor de bezigheid "Het licht op de boerderij" schreef Henk telkenmale het daarbij behorend boekje.

Samen met Gerard Smetsers heeft Henk dia's gemaakt over Oirschot die zij samen, om de twee jaren, aan de leerlingen van de groepen 7 en 8 van de basisscholen toonden en daarbij een passend verhaal vertelden. Het doel hiervan was bij de leerlingen van deze groepen een gevoel aan te kweken voor de schoonheid van het verleden en hopelijk het voorkomen van vernielingen etc.

Voor al dit werk werd Henk in de jaarvergadering van 2002 benoemd tot ERELID van onze kring.

In juli 2001 werd Henk ziek. Gelukkig heeft hij het Gouden Jubileum van onze kring nog (gedeeltelijk) mee kunnen maken. Op 15 maart moest hij de strijd tegen zijn ziekte opgeven.

Henk bedankt voor alles wat je voor heemkundekring De Heerlijkheid Oirschot hebt gedaan.

Wim Mercx

5. Oirschotse religieuzen

Vanaf de Oirschotse ophaalbrug richting H. Eik ligt de Mgr. v.d.Venstraat, genoemd naar oud-dorpsgenoot bisschop van de Ven, wiens leven bekend is bij veel Oirschottenaren. Er zijn meer dorpsgenoten die in de loop van de tijd hun leven in dienst van het katholieke geloof gesteld, hetzij als priester, hetzij als kloosterling(e). Dorpsgenoten die niet zo bekend zijn geworden. Toch was het ooit, in de tijd van "het Rijke Roomse Leven", voor een katholiek gezin een hele eer om een priester of een kloosterling(e) in de familie te hebben. Bewust gebruik ik het woord familie, want die eer straalde ook een beetje af op ooms, tantes, neven en nichten. Natuurlijk was er verschil in aanzien. Een wereldgeestelijke stond wat dat aanzien betreft bovenaan. Bij zijn "eerste Mis" liep heel de buurt uit, en als hij later ook nog pastoor werd, was dat bij het halve dorp bekend. Kloosterlingen moesten het met minder bekendheid doen. Eenmaal achter de kloostermuren raakten ze meestal uit het zicht en in de anonimiteit. Ondertussen zijn de kloostergemeenschappen aardig vergrijsd en uitgedund. Kloosters komen leeg te staan. Wie (behalve hun familieleden) zal straks de namen van onze Oirschotse zusters en broeders nog kennen? Wie zal er straks nog iets van hun leven weten?

Daarom hebben we, als heemkundekring, het plan opgevat om een (zo goed mogelijke) inventaris te maken van Oirschotse kloosterlingen en priesters. Nu kan het nog zonder al te veel moeite. Nu zijn er nog broeders, zusters, priesters en /of hun familieleden die ons het een en ander kunnen vertellen, zodat later hun namen en hun manier van leven een beetje bekend blijven. En zo nu en dan zullen we bij iemand van die Oirschotse kloosterlingen "op d'n buurt gaan" om een korte schets van hun leven op papier te zetten.

Heemkundelid Han Smits zal zich voorlopig gaan verdiepen in de orde van de paters Montfortanen en hun Oirschotse leden, terwijl ik voorlopig op zoek ga naar vrouwelijke kloosterlingen en (misschien) hun levensverhaal.

Laten we maar hier beginnen.

Uit het Oirschotse Roomse Leven

Omdat ik bij toeval hoorde dat er onlangs een 60-jarig kloosterjubileum gevierd is en daar nog een vervolg op komt, was de keuze niet moeilijk. Temeer omdat de jubilaresse afkomstig is uit de buurt van mijn jeugd, het Laageind (nu Lopensestraat) en de familie voor mij dus tamelijk goed bekend is, uitgezonderd juist degene bij wie ik "op d'n buurt" wou gaan.

Daarvoor moest ik naar Moergestel, want daar, in Huize Stanislaus, in een rustige dreef aan de rand van het dorp, woont zuster Maria van Gerven, bij familie en oude buurtgenoten beter bekend als Miet van Gerven.

Miet van Gerven, die waarschijnlijk na 60 jaar niet meer aan deze naam gewend is, is geboren op 30 augustus 1922 als dochter van Marte van Gerven en Hanne Habraken. In die dagen van het Rijke Roomse leven waren grote gezinnen geen uitzondering, maar zij komt toch wel uit een heel groot gezin. 15 kinderen hebben Marte en Hanne gekregen, waarvan helaas 3 jongens jong gestorven zijn.

Na haar Lagere schooltijd aan de Stratense school was het natuurlijk meteen werken geblazen, niks bijzonders toentertijd. Ook was het in die tijd voor een jong meisje de normale gang van zaken dat ze ging "dienen". Dat hield in dat je ging werken in een gezin of op een boerderij, waar je tevens inwoonde. Zuster van Gerven was daarop geen uitzondering. Zij "diende" bij Frans de Kort in Spooronk, die een café annex boerderij had. Dat is nu café De Merode. "Ik had daar", zo vertelt, zuster Maria, "de zorg voor de kinderen en het huishouden. Ik werd wel uit het café gehouden, want dat was niks voor een jong meidje".

Op mijn vraag hoe zij, als jong meisje van het "Legend", er toe kwam om naar het klooster te gaan, vertelt ze: "In die tijd begon ik steeds meer na te denken over een leven in een klooster en na een bezoek aan de kapel van de H. Eik viel voor mij de beslissing".

Of ze daarna nooit getwijfeld heeft? "Nee", zegt ze resoluut, "toen de beslissing eenmaal gevallen was heb ik nooit meer getwijfeld". Zelfs een aanzoek van een jonge man kon haar niet meer van haar plannen afbrengen. Hij was gewoon te laat".

Een andere vraag van mijn kant: "Hoe komt het ene meisje ertoe naar een bepaald klooster te gaan en een ander meisje om in te treden bij een andere orde, soms zelfs ver weg, terwijl er in Oirschot toch twee nonnenkloosters waren"?

Als je naar het klooster wilde, ging je eerst met iemand praten die je raad kon geven. Omdat zuster van Gerven toen in Spooronk woonde lag het voor de hand dat zij met pastoor (Jan) van Gestel ging praten over haar wens naar het klooster te gaan. Na dat gesprek vond hij dat ze de juiste persoon was voor de Zusters van Liefde, waarvan het moederhuis in Tilburg stond.

Zuster Maria (Miet) van Gerven voor haar vertrek naar het klooster

"En dat heb ik toen gedaan", vertelt ze eenvoudig, "dat was helemaal geen probleem". Wel een probleem was om, en hoe ze het aan haar ouders moest vertellen. Per slot van rekening was ze nog maar 19 jaar. De eerste reactie van haar ouders bij het horen van haar wens was dan ook in de trant van: "Mèr mèske toch! Hoe komde dor be! Ge bent nog zoe jong. Ge wit nog nie wètter ammel te koop is in de wereld"! Waarop onze toekomstige zuster geantwoord heeft dat ze genoeg gezien had en...dat ze voldoende wist.

Een ander probleem was het bijeenkrijgen van haar kloosteruitzet en haar bruidsschat van f 400,- die voor haar intreding vereist waren. Dat laatste was toen - bedenk wel dat het oorlog was - een formidabel bedrag. Ter verzachting was er van de kant van het klooster wel bij gezegd; "Als je het op kunt brengen". En Zuster Maria van Gerven vertelt met gepaste trots dat ze het bij elkaar heeft gekregen.

Op een foto, gemaakt voor haar ouderlijk huis, kort voor haar gang naar het klooster in Tilburg, kun je zien dat ze ook haar postulanten-kleding in orde had. Nou ja, bijna in orde dan, want dat mooie witte kraagje moest er in het klooster al gauw af.

Op 24 april 1942 is ze ingetreden in het moederhuis van de Zusters van Liefde in Tilburg, tegelijk met 55 andere postulanten. Dat grote aantal was mede te danken aan het feit dat je niet zomaar elke willekeurige dag als postulante aangenomen kon worden.

Drie achtereenvolgende dagen waren daarvoor uitgetrokken. Er zou volgens zuster Maria, zelfs een tijd geweest zijn dat er meer postulanten ineens intraden. Dat was dan echt uit het "Rijke Roomse Leven".

Na 3 maanden mocht de familie voor de eerste keer in Tilburg op bezoek komen. De eerste 4 jaar doorliep ze haar voorbereidingstijd in het klooster als postulante, novice en aspirant-zuster om in november 1946 geprofest te worden en verder als Zuster Maria door het kloosterleven te gaan. Of ze in het begin tussen de kloostermuren - als meisje dat "achteraf" gewoond heeft, geen heimwee heeft gehad naar haar familie en naar de weien, de akkers, de bossen en de "busseltjes" van 't Legend ?.

"Eigenlijk niet, maar dat kwam misschien ook wel omdat ik meteen in de keuken en in de tuin mocht werken, en dat werk was ik thuis gewend".

Vanuit Tilburg verhuisde zuster Maria na enkele jaren naar Deventer, vandaar stak ze na 4 jaar (in 1952) zelfs de zee over naar een klooster in Engeland, omdat men daar een goede "keukenzuster" nodig had. Een keukenzuster die het eten verzorgde voor leerlingen van een school die aan het klooster verbonden was. "En daar in Engeland", geeft ze toe, "heb ik het in het begin niet breed gehad, omdat ik de taal niet machtig was. Ik kon geen woord Engels. Maar gelukkig heeft het hoofd van de school mij Engels geleerd. Vanaf toen heb ik het er best naar mijn zin gehad. Ons moeder is zelfs een paar keer in Engeland op bezoek geweest. Dat was ontzettend leuk". "Een andere mijlpaal in mijn Engelse tijd, maar dan voor een minder prettig feit, was dat ik naar huis mocht. Dat was toen mijn vader op sterven lag. Ik had de keus tussen aanwezig zijn bij de begrafenis of als hij "bediend" werd. Ik heb gekozen voor het laatste, omdat ik dan nog met mijn vader kon praten".

22 jaar is zuster Maria in Engeland in het klooster geweest. In 1974, kwam ze weer terug in Nederland, om achtereenvolgens in verschillende kloosters te wonen en te werken, zoals in De Steeg bij Nijmegen, in het Missiecentrum in Tilburg en in Helmond om tenslotte na een lang kloosterleven te belanden hier in Moergestel. Alhoewel ze toen de leeftijd had, wil dat niet zeggen dat ze op haar lauweren is gaan rusten. Zo heeft ze nog 15 jaar lang hier in Moergestel de taak van kapelzuster op zich genomen. En nu, nu zit ze na een druk maar mooi kloosterleven van 60 jaar op een eigen kamer in het verzorgingshuis tegenover het eigenlijke klooster. Aan de ene muur, (haar geestelijke kant, zoals

ze het zelf noemt) hangen herinneringen aan het kloosterleven en aan de tegenovergestelde muur souvenirs van haar familie (haar wereldlijke kant). De kloosterregels zijn ondertussen danig versoepeld; in het verzorgingshuis waar ze woont, zitten ook leken; ze gaat weer regelmatig naar familiebijeenkomsten in Oirschot en daar geniet ze van. Waar ze echter o.a. trouw aan gebleven is, is (zij het gemoderniseerd) haar kloosterkleding; Dit onder het motto: "Eens zuster, altijd zuster".

In april heeft ze met de kloostergemeenschap haar 60-jarig kloosterjubileum gevierd.

Op vrijdag 30 augustus, haar 80ste verjaardag, zal ze dat in redelijk goede gezondheid (haar knieën laten haar een beetje in de steek, ze kan ook geen lange afstanden meer fietsen) nog eens dunnetjes overdoen met haar familie. Kijkend naar een familiefoto aan de muur, gemaakt toen de 100ste verjaardag van haar moeder gevierd werd, betwijfel ik of dat woord dunnetjes wel het goede woord is met zo'n grote familie.

In ieder geval wens ik haar alvast een prettig feest toe in Augustus!

Cl. van Esch- van Hout.

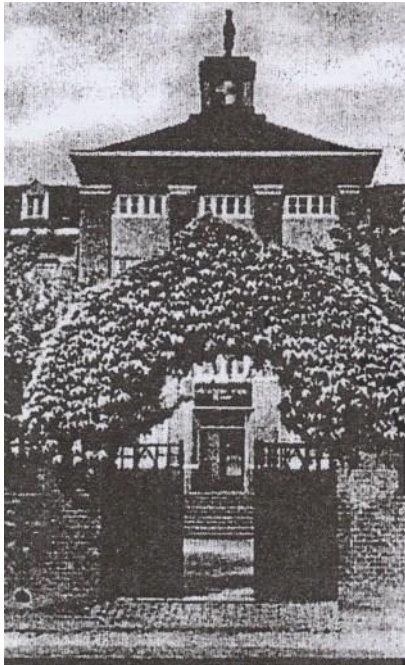
6. Oirschotse Montfortanen

Binnen de Heemkunde is het idee ontstaan om structureel aandacht te gaan schenken aan Oirschotse religieuzen. Omdat ondergetekende in zijn eerste jaren na zijn lagere school is opgeleid bij de Montfortanen heeft hij op zich genomen zijn aandacht te richten op de Oirschotse jongens, die Montfortaan zijn geworden.

In Oirschot was in kasteel Bijsterveld het Groot Seminarie van de Montfortanen gevestigd. Van origine een Franse kloosterorde. In 1903 kochten zij het kasteel van de weduwe van John Turing von Ferrier' en verbouwden het. Tot dan toe was de priesteropleiding van de Montfortanen in Nederland vanaf 1882 in Schimmert gevestigd. Dat werd echter te klein en een scheiding van het klein seminarie en het groot seminarie was sowieso werd ook om andere redenen noodzakelijk geacht.

De opleiding tot Montfortaan startte echter met het Klein Seminarie, waar de jongens na hun lagere school heen gingen. Dat Klein Seminarie was, zoals reeds vermeld, in Schimmert. Aanvankelijk startten de Franse paters in een boerderij, maar al snel bouwde men een eigen opleidingshuis.

Dat heette "Ste Marie" en was gevestigd "Op de Bies 33".

Door pater van der Heyden is ons de leerlingenlijst ter beschikking gesteld. Daaruit is het volgende te concluderen.

In 1905 ging de eerste Oirschotse jongen naar Schimmert. Dat was twee jaar na de vestiging van de Montfortanen in Oirschot. De relatie van de Oirschotse gezinnen met de Montfortanen groeide langzaam maar gestaag.

Tot 1931 gingen er in totaal 9 jongens naar Schimmert, waarvan er 5 pater werden. Vanaf 1931 tot 1966 leverde Oirschot elk jaar één of meerdere studenten.

Schimmert heeft vanaf 1882 in totaal 2350 studenten opgenomen. Daarvan zijn er 438 pater geworden. Dus 1 op de 5,4 studenten is ingetreden. Oirschot heeft in totaal 77 studenten geleverd. Daarvan zijn er 10 ingetreden. Dat is met een resultaat van 1 op de 7,7 studenten dus minder dan het totaalgemiddelde.

De eerste Oirschotse jongen, die naar Schimmert ging, was Antonius Henricus Beijsens. Hij was 14 jaar toen hij in 1905 aan de opleiding begon. Op 29 mei 1920 werd hij tot Driester gewild. overleed

Helaas hij al op 6 oktober 1923 op 32-jarige leeftijd. Over zijn verdere achtergronden zullen wij later meer publiceren.

7. Goud- en zilversmederij juwelier Gamberro

In 2001 veroverde het gilde Broederschap van Onze Lieve Vrouw definitief het heemkundewisselschild.

Het toenmalige bestuur van de heemkundekring is toen op pad gegaan voor een nieuw schild en was blij verrast toen Gamberro aanbood om het nieuwe schild voor ons te ontwerpen en tevens cadeau te doen. Voor deze geste is het bestuur beide dames van Gamberro zeer dankbaar.

Wat is en wie zijn Gamberro.

Deze goud- en zilversmederij wordt sinds 1 februari 1994 in Oirschot geleid door Roni Broers die haar opleiding voor zowel goudsmid als zilversmid heeft genoten in Schoonhoven.

Voor de zakelijke kant van de zaak wordt Roni bijgestaan door haar levenspartner en rasechte Oirschotse: Corrie van Vugt.

Zij zijn begonnen in de Latijnse School, waar zij een voorlopige vergunning hadden ontvangen voor een periode van twee jaar.

Toen het adres Koestraat 22a vrijkwam verhuisde de zaak naar dit pand, alwaar zij op 4 oktober 1995 (Dierendag) de zaak (her)opende. Toen Roni haar studie in Schoonhoven had beëindigd, kon zij nergens als goud- en zilversmid of juwelier terecht.

Schrik niet: Roni werkte ruim 21/2 jaar bij DAF trucks en 41/2 jaar bij Stork Nolte. Zij bouwde mee aan vrachtwagens, bussen en driehoekige telefooncellen. Haar specialiteit? Het elektrische gedeelte.

Zo zie je maar dat je ook langs een omweg in Oirschot een juwelierszaak kunt beginnen.

Wat de naam Gamberro betekent?

Dat is Spaans voor nozem en is de naam van de hond van Roni en Corrie. Nu begrijpen we ook waarom de zaak in de Koestraat op dierendag is geopend!

Er is een verschil tussen goudsmid en zilversmid. Een goudsmid verricht vooral fijn werk en een zilversmid het grotere werk (smeedwerk). Voor zilversmid duurt de opleiding één jaar extra. Tijdens haar opleiding heeft Roni stage gelopen in Oss en daar meegewerkt aan het deksel voor een doopvont in een kerk.

Ook heeft ze een bronzen plaat gemaakt voor een graf. De foto daarvan heb ik gezien en daaruit blijkt hoe goed haar capaciteit als kunstenaar tot haar recht komt.

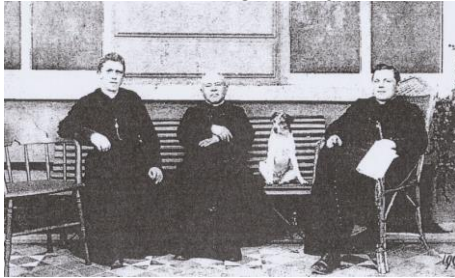
Tenslotte nog een goede raad. Heel veel mensen hebben thuis oude sieraden liggen die ze nooit meer aandoen. Een voorbeeld daarvan zijn b.v. de trouwringen van vader en moeder. Als je nu echt iets moois wilt hebben dat daarvan gemaakt kan worden, ga dan eens met de oude sieraden naar Gamberro en je zult zien dat je weer verrijkt thuis komt.

Het bestuur van de heemkundekring is vol vertrouwen dat het door Roni te ontwerpen wisselschild een bijzonder exemplaar zal worden en dat de gilden met veel inzet hierom zullen strijden.

Wim Mercx

8. Herkent u ze ?

Oud-dorpsgenote I.v.d. Hurk - v.d. Sanden leverde deze foto uit 1903.
Wie herkent deze 3 geestelijken?

9. Fietsen en koersen

Terloops heb ik in het vorige nummer van "Den Herd" de fietsclub "HUP" (Houdt Uw Pedaal) aangeroerd. Veel wist ik er toen niet van te vertellen, maar intussen weet ik meer over het fietsen in Oirschot en dat wil ik kwijt.

"HUP" had rond 1910 café Thomas Somers als thuishaven, dat toe gevestigd was in wat nu huize "de Beyerd" heet in de Gasthuisstraat, nummer 25. Ook was daar doele "AURORA" thuis. Na Thomas Somers heeft de familie Messing in de Beyerd gewoond, nog later was er klein-restaurant Piet van Haaren gevestigd.

Ongeveer tegelijkertijd was er een fietsgezelschap thuis in wat nu café "Oud Brabant" (Markt 14) is. Het was zuiver een tourclub en als men uittrok openden zelfs hoornblazers de karavaan. Veel later is "de Pedaleur" opgericht. Deze liefhebbers gebruikten verschillende malen een parcours achter in Spooronk aan de Nieuwe Dijk. Daarna vonden de koersen plaats in het hart van Oirschot tot 1964, toen voor de laatste keer in het 'klokhuis' van ons dorp gekoerst werd. Daarna volgde een stille periode, totdat in 1975 de "Torenronde" voor het eerst werd gereden. Tot op heden vindt deze nog telkenjare plaats. In de 'stille periode' werd trouwens ook gekoerst op en rond de Oude Grintweg.

Wijlen kapper De Beer was in die tijd de grote voorman. Ook was er een jeugdronde in de Gildewijk. Het betroffen allemaal wegwedstrijden.

In Oirschot is trouwens ook op de baan gereden. In de twintiger jaren lag er een cirkelvormige baan van zand en gruis in de hei achter wat nu sporthal De Kemmer is. Later is in die onmiddellijke omgeving een woonhuis gebouwd met als adres Bloemendaal nr. 4. Als men enigszins bekend is in die contreien kan men de contouren en hoogteverschillen van de baan in het bos nog zien. Mevrouw Rosetta Hovius, die daar sinds 1983 woont met haar huisgenoot Cees Ouwerkerk, heeft mij onlangs de restanten van de fietsbaan bereidwillig laten zien. Ieder heemlid is welkom om te komen kijken! Op deze locatie had ook de nep-opgraving plaats tijdens het werkkamp 1966, hetgeen ik heb beschreven in ons jubileumboek "50 Jaar de Heerlijkheid Oirschot".

De oude Frans van Genechten, vader van wethouder Willem van Genechten van De Hei, was toen de grote drijfveer van het koersen op die baan. Er werd gereden dat het een lust was. Voor premies van één kwartje (kapper Huub van Coolwijk) een witte mik (bakker Piet de Kort) of een kom zult (slager Sjef van Kasse) werd hardnekkig en fel gestreden. Velen vonden daarin vermaak tijdens de magere jaren. In de jaren dertig van de vorige eeuw kwam er een heuse eivormige betonnen baan ten zuiden van het Wilhelminakanaal, vlak achter het toenmalige café Bloemendaal met als uitbater de familie Keeke van Groesen en later Huub van Lijssel. Het is achter het dubbele pand Eindhovensedijk nrs. 1 c en 2. De baan was erg steil en werd aangelegd door Graard Scheepens van de fietswinkel uit de Molenstraat nr.10 en Hein van Overbeek van hotel De Zwaan.

Er werden koppel- en sprintwedstrijden verreden, vooral spannende achtervolgingen, waarbij aan elke kant van de baan een renner startte, die de ander moest zien in te halen. Zelfs stayerwedstrijden vonden er plaats, achter derbymotoren dus. Dat was een spektakel, waar heel Oirschot weken over sprak! Of het te hoog gegrepen was óf dat de crisisjaren parten speelden (wellicht beiden), gevolg was dat het fietscircus ineens stortte De betonnen baan kwam tenslotte onder de slopershamer. Als kleine jongen heb ik (ik woonde op de Hei) op een oude damesrammel gefietst over de vlakke betonstrook onder aan het steile, bijna loodrechte gedeelte. Dat waren nog eens fijne jongensspelen! Moedigen onder ons waagden zich zelfs op het steile gedeelte, maar meestal vielen ze naar beneden omdat ze niet genoeg snelheid hadden. Schaafwonden en kapotte kousen waren het resultaat. Toch kijk je er met weemoed op terug.

Nu ik het over wielrijden heb: tijdens de mobilisatie in 1939 waren militairen in Oirschot in de Engelbewaarderschool gelegerd, die zelfs op de fiets ten strijde konden trekken. Elke divisie telde zo'n fietsonderdeel. Maar in Oirschot was er bovendien een muziekkorps op de fiets, dat onder veel bekijks door Oirschot trok. De fietsen hadden speciale onderdelen om de instrumenten en de muziekbladen te kunnen vervoeren. Ik denk dat de Duitsers zoiets zelfs niet hadden, maar (dat bleek even later) die bezaten andere spullen! Vervlogen dagen, maar de moeite waard om in herinnering te houden.

10. "Wor den burger de mosterd hoalt ..."

In 1985 onderzocht ik de bouwput van de nieuwe Rabobank in Den Dungen. Er zat 'n heel nest medicijnflessen en zalfpotjes uit de 18de eeuw en daartussen ook 'n mooistenen mosterd-potje. Het Mosterd-museum in Doesburg heeft enkele identieke exemplaren.

In april van dit jaar ontdekte ik in de bouwput achter het pand de Ooievaar in de Molenstraat te Oirschot 'n afvalput. Samen met de eigenaresse heb ik deze plek helemaal opgegraven.

Ook hier medicijnflesjes en potjes (begin 20ste eeuw) en zo waar ook mosterdpotjes; 4 in getal, vrijwel helemaal gaaf en gemaakt van glas, in de vorm van miniatuur wijntonnetjes.

Eentje verraadt de juiste herkomst door de in het glas meegeperste tekst "Miken & Co GmbH, glas Niederdorf Dusseldorf".

Het potje met de tekst zal worden geschonken aan het museum De Vier Quartieren.

Er is overigens nog 'n aardige anekdote van 'n burgemeester over mosterd. Rembrandt schijnt namelijk gewed te hebben met burgemeester Jan Six van Amsterdam bij gelegenheid van een bezoek aan diens buitenplaats IJmond bij Diemen (danwel Elsbroeck bij Hillegorn).

Hij zou een ets kunnen vervaardigen binnen de tijd die de bediende zou nodig hebben om de vergeten mosterd te gaan halen in 't dorp. Wellicht was hier sprake van een pick-nick. Vast staat in elk geval dat deze ets Het bruggetje van Six heet.

En dan is er nog 't verhaal van burgemeester Leimar van Kloosterburen die in 1895 (samen met 'n landbouwer en 'n onderwijzer) een cichorei- en mosterdfabriek, genaamd De Marne, oprichtte.

Dit bedrijf werd zelfs Hofleverancier en ging zich ook nog toeleggen op wijnhandel en speerijmalerij. 't Werd een van de grootste mosterdbedrijven van Nederland.

Ter afsluiting nog een stukje Oirschotse archeologie.

Vorig jaar ontving ik van de familie Van der Steen (voormalig A&O-winkel) 'n paar dozen met spullen en scherven die (meer dan 25 jaar geleden) tevoorschijn waren gekomen bij werkzaamheden achter (in) hun winkelpand aan de Markt (thans Top One Toys). Daarbij zat 'n grote ijzeren bal, type kanonskogel van meer dan 20 kg. Persoonlijk denk ik dat 't wellicht oorspronkelijk 'n kanons-bal kan zijn geweest, maar dat hij (secundair) gebruikt is om - op 'n schaal of schotel - mosterd te pletten of te malen, door hem heen en weer (of in de rondte) te laten lopen. Dat was in vroeger eeuwen kennelijk 'n methode om op kleinschalige manier mosterd te maken. Deze kogel ligt in een van de archeologische vitrines in de hal van het gemeentehuis.

F. Speetjens

11. Gerechtelijk archief 1540 tot 1640

Onlangs heeft het bestuur contact gehad met de heer Toirkens. Zijn familie heeft haar wortels in Oirschot en de heer Toirkens heeft om die reden veel tijd doorgebracht in het Oirschots archief, nu het Streekarchief.

Hij heeft onder andere het gehele Gerechtelijk archief van Oirschot van 1540 tot 1640 in de computer gezet en op de CD-rom. Hij is bereid om deze CD-rom aan onze vereniging ter beschikking te stellen. Hopelijk zal die vóór de volgende editie van "Van den Herd" in ons bezit zijn.

We hebben het plan opgevat om in elk nummer iets van deze CD-rom te publiceren.

De heer Toirkens heeft hieraan jarenlang gewerkt. Wij zijn hem zeer erkentelijk, dat hij ons een van zijn "levenswerken" ter beschikking wil stellen.

Han Smits

12. Dodenherdenking en bevrijding

De traditie om de gevallen te herdenken werd in het leven geroepen door minister-president Schermerhorn in samenspraak met koningin Wilhelmina. Er werden landelijke richtlijnen gegeven om de lokale herdenkingsplechtigheden te uniformeren.

Ook in Oirschot werden aan de vooravond van de Bevrijdingsfeesten de slachtoffers van de oorlog herdacht. Echter niet met de vanzelfsprekendheid, die men zou verwachten met de oorlog nog vers in het geheugen. Al in 1948 meldde de kroniek: "In Oirschot is er geklaagd, dat er zo veel zijn, die de dodenherdenking daags voor de Bevrijdingsdag niet de moeite waard schijnen te vinden.

Toch meent kronieker met veel anderen, dat wij de gevallen moeten blijven gedenken".

De gevallen werden na het Lof van 19 uur herdacht door in een stoet naar een voorlopig gedenkteken te trekken (dat bestond uit een

grafheuvel, voor deze gelegenheid op de markt opgericht), waar bloemen gelegd werden en gebeden opgezegd. Daarna trok de stoet terug naar de kerk om de Kruisweg te bidden.

Hoewel men vond dat de stoet wel mooi lang was, werd het betreurd dat die vooral bestond uit verenigingen als gidsen, verkenners, kajotters en jonge middenstanders.

In Oirschot werden bovendien in januari 1948 en juni 1949 slachtoffers herdacht van de Munitie en Mijnopruimingsdienst op de Oirschotse Hei.

Na een periode van acht jaar zonder Dodenherdenking werd in 1961 op initiatief van de Oirschotse afdeling van de Nederlandse Bond van Oud-strijders de landelijke dodenherdenking volgens de algemene richtlijnen weer ingevoerd. Deze herdenking werd jaarlijks herhaald tot in 1968. Toen werd in overleg met het gemeentebestuur besloten van de gebruikelijke Dodenherdenking af te zien. Als reden werd opgegeven: de avondmis op zaterdag 4 mei om 19 uur met het daarbij behorende verkeersprobleem na afloop op de Markt in verband met de twee minuten stilte. Wel bleef de avondmis ter intentie van de gevallen. Dit bericht was voor een inwoner aanleiding om een actie te starten voor een vaste plaats van de dodenherdenking aan de vooravond van de bevrijdingsviering, met succes.

In de beginjaren na de oorlog is er 'strijd' geweest welk feest met voorrang gevierd moest worden, de bevrijding van Oirschot op 24 oktober 1944 of de landelijke bevrijding op 5 mei 1945 en óf er wel ieder jaar gefeest moest worden. Bij de herdenking in oktober 1948 ontstonden al moeilijkheden. De lustrumvieringen gingen wel met feestelijkheden gepaard.

Het eerste lustrum in 1949 werd gevierd met een feestconcert door de harmonie op de markt na de hoogmis en 's avonds was er gelegenheid tot dansen. Het bevrijdingsvuur werd door de Motor Club Oirschot (MCO) uit Nijmegen gehaald en naar een voorlopig monument op de markt gebracht. Hier werd een minuut stilte in acht genomen. Na een toespraak door de burgemeester zong men tot slot gezamenlijk het Wilhelmus.

In mei 1950 trad het bestuur van de Oranjevereniging in zijn geheel af wegens gebrek aan steun en medewerking van de zijde van het Oirschotse publiek. In de komende twee jaar nam de MCO het initiatief om op 24 oktober en 5 mei toch een bevrijdingsfeest te organiseren in samenwerking met het Gemeentebestuur, R.K.Middenstandsbond, Harmonie van Oirschot, Fanfare van Spoorдонк en de Atletiekclub.

In februari 1952 werd de VOV opgericht, die zich o.a. zou gaan belasten met de organisatie van plaatselijke feesten. Er werd geconstateerd dat het vieren van de Bevrijdingsdag min of meer aan het verslappen was.

De VOV bood voor de viering op 24 oktober haar eerste 'uitgebreid' programma aan met daarop als nieuwe elementen onder andere een militair defilé en Taptoe door de Kon. Militaire Kapel.

De viering van deze achtste Bevrijdingsdag werd de mooiste gevonden van alle voorgaande.

Voor de tiende verjaardag van de bevrijding van Oirschot werd een groots driedaags programma opgesteld, waarover vooraf overleg was door de VVV met buurt, sport en andere verenigingen. Hun medewerking werd dringend verzocht om bij te dragen aan wat het hoogtepunt van het feest moest worden: een optocht. Op de eerste dag stond de inbreng van militairen centraal. Het bevrijdingsvuur werd weer uit Nijmegen opgehaald.

Op zaterdag was er een kinderoptocht en op zondag 24 oktober een grote optocht van verenigingen, buurtschappen en allen die medewerking wilden verlenen. Verschillende Oirschotse bedrijven gaven hun personeel een extra vrije dag. Er werd verzocht zoveel mogelijk feestverlichting aan te brengen en in het hele dorp de vlag uit te steken (zonder wimpel). Voor de drie feestdagen was het sluitingsuur van de cafés bepaald op 24 uur. Het feest werd een daverend succes genoemd dankzij de medewerking van de bevolking.

Over een viering van het 10jarige jubileum van de landelijke bevrijding werd niet gesproken. Ook voor de eerstvolgende jaren werden er geen of weinig activiteiten gemeld.

Toch werd vanaf 1956 ook weer de bevrijding op 5 mei gevierd met een militaire parade, een concert en wagenshow. De militaire inbreng was mogelijk dankzij het feit dat Oirschot een garnizoensplaats is.

Dit defilé kon gezien worden als "een eerbetoon van de militairen aan de burgers op wier grondgebied zij gelegerd zijn". Toch was dit voorlopig de laatste keer dat militairen deelnamen aan bevrijdingsfeesten.

In het kader van de vijftiende herdenking van Oirschots bevrijding werd onder meer een grote tentoonstelling gehouden van handel en industrie in Oirschot (HIO). Rond deze tentoonstelling organiseerde de VVV de feestelijkheden. Dit keer werd wel de nationale herdenking van de 15de bevrijding in Oirschot gevierd.

Ter voorbereiding van de viering van de 25-jarige herdenking van de bevrijding van Nederland op 5 mei 1970 was een nationaal comité in het leven geroepen. Het gemeentebestuur liet weten zich achter dit comité te scharen en de bevrijding op 5 mei op gepaste wijze te vieren. Daarom zouden op 24 oktober geen officiële festiviteiten plaatsvinden. B&W deden een beroep op de gehele Oirschotse bevolking om ideeën en wensen kenbaar te maken. Naar aanleiding van de ingekomen suggesties werd een vergadering belegd met de inzenders en een werkcomité samengesteld. De festiviteiten werden zoals de bedoeling was vooral georganiseerd voor de jeugd en er werd een speciaal avondprogramma voor de 65+ers aangeboden.

Van 1970 tot 1980 werden geen meldingen gedaan over festiviteiten. In Oirschots Jubeljaar 1980 stond op het programma voor 4 mei een mis volgens Byzantijnse ritus in de St.Pieter. Een plaatselijk comité werd gevormd voor de Nationale Herdenking onder leiding van de burgemeester, die de bevolking opriep deel te nemen aan een stille tocht naar de H.Eik voor de dodenherdenking.

De bevrijdingsviering op 5 mei stond in het teken van de viering van het 35jarig bestaan van de Legerplaats. Over het programma werden geen mededelingen gedaan.

Op uitnodiging van het gemeentebestuur nam het Oranje Comité de organisatie op zich van de herdenking van de veertigste verjaardag van de bevrijding van Oirschot op 24 oktober 1984. In samenwerking met het Streekarchief werd een tentoonstelling over de oorlogsjaren ingericht: 'bezetting, verzet, bevrijding'.

Het herdenkingsprogramma had als doel vooral de schoolgaande jeugd een indruk te geven van de oorlog. Als speciale gasten woonden enige oud-strijders verschillende onderdelen bij. Ook aan deze viering werkten militairen van de Legerplaats mee.

In 1994 was Oirschot 50 jaar bevrijd. Een speciale 'Stichting Oirschot 50 jaar bevrijd' nodigde Nederlandse en Schotse oud-strijders uit om aan de festiviteiten deel te nemen. Hun bezoek werd mede mogelijk gemaakt door de Rabobank, die van de gelegenheid gebruik maakte om aan het bevrijdingsfeest een 'spaarfeest' te koppelen.

In de voormiddag van 24 oktober werd de bevrijding van Spooronk gevierd, waar de nieuwe naam van de brug onthuld werd naar en door kolonel Mc.Kenzie, die in 1944 het commando voerde over het zesde bataljon Royal Fuseliers.

Voor Oirschot werd een driedaags programma gepresenteerd met onder andere ontsteking van het bevrijdingsvuur, circus voor de jeugd en een jazzavond op zaterdag.

De zondag werd begonnen met een oecumenische kerkdienst, 's middags een beiaardconcert en 's avonds een concert door de negen gezamenlijke koren van Oirschot in de St.Pieter.

Het Oranje Comité verzorgde in samenwerking met Scouting Oirschot een kindermiddag in de manege, waar na afloop de 'Rabotop 40 Road Show' werd gepresenteerd. Op maandag 24 oktober werden de oud-strijders en genodigden in het gemeentehuis ontvangen, waarna van nog twee bruggen een nieuwe naam werd onthuld.

's Middags was er een parade van oude en nieuwe militaire voertuigen. Ter gelegenheid van dit jubileum verscheen een boek over de oorlog en bevrijding van Oirschot en werden drie tentoonstellingen ingericht. In aansluiting hierop werden op de scholen diverse aspecten behandeld over oorlog, vrede, discriminatie en racisme.

Hanneke van den Bogaart-Vugts

Uit: Hoogtijdagen met en zonder lof. Een onderzoek naar de openbare feestcultuur in Oirschot (1946-1994).

Bronnen bij de auteur bekend.

13. Reacties op het lied van de Oirschotse toren

Op de eerste plaats moet er iets recht gezet worden. Bakker J. Smits heb ik in de inleiding over het lied van de Oirschotse toren in de vorige uitgave van ons tijdschriftje in de Nieuwstraat' geplaatst, terwijl ik goed weet dat hij in de Rijksluisstraat gewoond heeft. Mijn excuses daarvoor. Ik moet een black-out gehad hebben.

Van 2 lezers van ons tijdschrift - Han Smits en Hein Louwers kreeg ik een cassettebandje aangeboden waarop het bewuste lied gezongen werd. Jan Spierings was zo goed om met behulp van deze bandjes het lied om te zetten in notenschrift, zodat en de tekst en de melodie nu voor de toekomst vastgezet is. Met dank aan de 3 bovengenoemde personen.

